

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ХРЯПЧЕНКО Валентина Павлівна

УДК 240.116:124.1

**ГАЛУЗІ В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА:
ПРАВОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ**

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України
ЗАВАЛЬНЮК Володимир Васильович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри
загальнотеоретичної юриспруденції

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ГУСАРЄВ Станіслав Дмитрович,
Національна академія внутрішніх справ,
перший проректор;

кандидат юридичних наук, доцент
МАНЬКО Денис Григорович,
Міжнародний гуманітарний університет,
доцент кафедри теорії та історії держави і права

Захист відбудеться 25 жовтня 2018 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий « 21 » вересня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Наукові розробки щодо подальшої диференціації сучасного українського права на галузі права свідчать про те, що «система права» залишається однією із центральних тем вітчизняних загальнотеоретичних досліджень. Акцент на обґрунтування появи усе нових і нових галузей права робиться більшою чи меншою мірою представниками усіх юридичних наукових шкіл Української держави. При цьому, усталена догматичність у підходах до розуміння галузевої системи права в українській юриспруденції зводиться до використання вченими так званих «традиційних» уявлень про компонентний склад права, які походять із радянського періоду вітчизняної науки про право. Як правило, сучасна наукова дискусія зводиться до можливості виокремлення того чи іншого інституту права у самостійну галузь права, а також визначення його місця серед «похідних», «вторинних» або «комплексних» галузей права. Такий приклад використання застарілих наукових теорій та концепцій при поясненні сучасних правових явищ порушує питання щодо спроможності представників української загальнотеоретичної юриспруденції переглянути догматичні основи правової реальності та окреслити нові грані права. Існуючі на теперішній час спроби модифікації такої юридико-логічної категорії як «галузева система права» тісно пов'язані з особливостями модифікації типів праворозуміння, яким віддають перевагу їх автори, та не розв'язують концептуальних проблем сучасного галузеутворення. Однією з причин такої неефективності новітніх наукових розробок галузевої системи права є обмеженість у використанні методологічного інструментарію при вивченні сучасної правової реальності. Лінійний підхід до розуміння права як єдиної цілісності, що складається із безлічі чітко упорядкованих та узгоджених нормативних приписів, з'єднаних між собою та ієрархічно інтегрованих у певні структурні одиниці (як правило, в інститути права, підгалузі права, галузі права, спільноти права), вступає у протиріччя з нелінійною парадигмою навколишнього світу епохи постмодерну.

Саме тому на теперішній час актуалізується трактування правової реальності у дусі постмодернізму, а саме, розгляд правової реальності як різноманітного середовища, що володіє іманентним креативним потенціалом самоорганізації. Різноманітна модель галузевої системи права протистоїть лінійній організації правового простору, яка виключає хаос і не визнає його досягнень у процесі створення правової матерії. Різноманітність як нелінійний тип існування права дозволяє розкрити різноманіття ракурсів цілісності права, у тому числі його галузеву цілісність. У той же час, проблематика моделювання галузевої системи українського права як нелінійного явища є складною, багатогранною та методологічно актуальною, що пов'язано з прагненням сучасної юриспруденції вийти на нові рівні сприйняття правової реальності. На цьому шляху виникає комплекс взаємопов'язаних

проблем, що концентруються у питаннях ефективності дії права за доби постмодерну. Це й зумовлює актуальність дослідження.

Останніми роками на кафедрі загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія» було виконано два дисертаційних дослідження, присвячених галузевому поділу системи українського права: Дудник Р.М. на тему «Галузева диференціація українського права: поняття, рівні і тенденції розвитку» (2016) та Гавінська О. А. на тему «Підгалузі права в системі права сучасної України» (2017). Проте комплексного загальнотеоретичного дослідження галузевого поділу системи права як нелінійного (різномного) явища ще не здійснювалося.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 011U000671) на 2011–2015 рр. та «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016–2020 рр., а також плану науково-дослідної роботи кафедри загальнотеоретичної юриспруденції «Наступність та оновлення як тенденція розвитку держави і права сучасної України».

Мета та задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі комплексного та системного аналізу теоретичних напрацювань охарактеризувати традиційні різновиди галузевих моделей системи права як лінійного явища, притаманні науковому розумінню в епоху класичної та посткласичної юриспруденції, а також охарактеризувати різномну модель галузевої системи права в нетрадиційній парадигмі сучасного розуміння права як нелінійного явища.

Для досягнення поставленої мети основної уваги було приділено вирішенню таких задач:

- охарактеризувати концепт «системи права» у класичній та посткласичній юриспруденції;

- виявити сутність «системи права» у межах нетрадиційної парадигми сучасного праворозуміння;

- розкрити методологічне значення галузевого моделювання нормосфери сучасного права у процесі обґрунтування етапів та шляхів виникнення, формування та наукового визнання нових галузей українського права;

- визначити структуру та міжелементні зв'язки у класичних моделях галузевої системи українського права (лінійній, пірамідальній, центрованій);

- розкрити природу та особливості класичних моделей галузевої системи; з'ясувати підстави для юридизації поняття «різома» та її перенесення в архітектоніку права;

- охарактеризувати різномну модель галузевої системи сучасного українського права;

охарактеризувати особливості появи та становлення комплексних галузей права у межах різномної нормосфери права як нелінійного явища.

Об'єктом дослідження є система українського права.

Предметом дослідження є правове моделювання галузі у системі українського права.

Методи дослідження. Методологічну різноманітність і використання різних підходів і методів при здійсненні цього дослідження було зумовлено складністю розробки правового моделювання галузей українського права. Методологічну основу дослідження становлять підходи та методи, властиві класичній та посткласичній парадигмі юриспруденції, за допомогою яких здійснено галузеве моделювання сучасної системи українського права. Так, із позицій антропологічного підходу систему права розглянуто як самостійну правову категорію, що має прояв у певних правових приписах, спрямованих на регулювання відносин між людьми та їх об'єднаннями.

Використання аксіологічного підходу надало можливість визначити ціннісно-нормативні характеристики права та його вплив на розвиток суспільства (р. 1). Кібернетичний підхід застосовано для визначення можливості впливу права на формулювання оціночних понять як категорій чинного законодавства (п. 1.1, р. 2, п. 3.1). Методологічні ресурси синергетичного підходу сприяли розглядові права як багатоаспектної, відкритої та незавершеної соціорегулятивної системи, яка перебуває під впливом нелінійних законів у процесі оновлення (п. 1.1, р. 2, п.п. 3.2, 3.3). Застосування герменевтичного підходу дозволило з'ясувати особливості тлумачення змісту категорії «правова модель» стосовно галузевої системи права. Указані підходи застосовувалися впродовж усього дослідницького процесу (р. 1, р. 3).

В основу дисертаційного дослідження покладено діалектичний метод, завдяки якому здійснено аналіз сутності галузевого розподілу системи права. Історичний метод, знадобився при визначенні генезису становлення та розвитку наукової думки про концепт «системи права» у класичній та посткласичній юриспруденції (п. 1.1). Порівняльно-правовий метод використано для здійснення порівняльного аналізу сутнісних та змістовних особливостей галузевої системи українського права як нелінійного явища (п.п. 1.1, 1.2, 3.1). Застосування формально-логічного методу дозволило з'ясувати поняття системи права як соціально-правового явища, галузі права, дослідити різноманітні юридичні конструкції (п.п. 1.1, 1.2, 2.1). Метод класифікації використано для відокремлення специфіки деяких галузей права (р. 2, п. 3.3). Метод вірогідності і моделювання спрямовано на проєктування нового наукового та ефективного напрямку дослідження у сучасній юриспруденції, наведення конкретних пропозицій з модернізації сучасної теорії права (п. 1.3, р. 2). Методологія дослідження супроводжувалася використанням загальних прийомів наукового пізнання: дедукція, індукція, екстраполяція тощо.

Науково-теоретичним підґрунтям цього дослідження, насамперед, стали напрацювання таких учених, як: Д.М. Азмі, С.С. Алексєєв, О.А. Гавінська, К.В. Горобець, М.А. Дамірлі, Л.М. Добробог, Р.М. Дудник, В.В. Дудченко, В.В. Завальнюк, Л.І. Заморська, Д.А. Керімов, М.І. Козюбра, Н.М. Крестовська, А.В. Малько, Н.Н. Марченко, Л.Г. Матвєєва, Н.І. Матузов, А.В. Міцкевич, В.П. Мозолін, Т.Є. Мураховська, В.С. Нерсєянц, Ю.М. Оборотов, Н.М. Оніщенко, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, Ю.О. Тихомиров, Ю.С. Шемшученко та ін.

Наукова новизна одержаних результатів. У результаті здійсненого дослідження сформульовано ряд нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто автором, серед яких:

уперше:

розроблено авторський підхід до правового моделювання галузевої системи права, в основі якого лежить критерій розгляду системи права як лінійного, так і нелінійного ящика, відповідно до якого слід виокремити: класичну (лінійну, пірамідальну та центровану) модель галузевої системи права, та не класичну (різномну) галузеву систему права;

здійснено юридизацію поняття «різома», охарактеризовано її соціальне призначення, яке має вираження у фіксації позаструктурного та нелінійного способу організації сучасного права як цілісності, якій притаманний іманентний креативний потенціал самоорганізації, обґрунтовано місце «різоми» у понятійно-категоріальному апараті загальнотеоретичної юриспруденції;

виокремлено та охарактеризовано загальнотеоретичні особливості процесу формування нових галузей українського права в рамках «різномної» моделі галузевої системи права, в якій не тільки тимчасово зберігаються, постійно змінюються чи раптово зникають правові норми, інститути права та цілі галузі права, але й періодично з'являються усе нові прояви правового регулювання, які швидко консолідується у нові «комплексні» галузі права;

удосконалено категоріальний апарат сучасної юриспруденції за рахунок введення у науковий обіг такої правової категорії як «модель галузевої системи права»;

набули подальшого розвитку:

підходи до поділу системи права на галузі: моністичний (основний критерій поділу – предмет правового регулювання суспільних відносин), дуалістичний (предмет та метод правового регулювання) та плюралістичний (предмет, метод правового регулювання та «правовий режим» як збірне поняття додаткових підстав поділу);

характеристика сучасного права з позицій ціннісно-нормативного праворозуміння, до структури якого належать системи цінностей (аксіосфера права), принципи та норми (які утворюють власні системи у вигляді систем права та законодавства), а також постулатів (є субстратом системи правової науки, утворюють юридичну науку).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у дисертаційному дослідженні положення, зроблені узагальнення, висновки та пропозиції мають загальнотеоретичне та прикладне значення для науки.

Результати дослідження можуть бути використаними у:

науково-дослідницькій сфері – для подальших розробок нормосфери права як на загальнотеоретичному так і на філософсько-правовому рівні;

освітнянській діяльності – для удосконалення курсів «Теорія держави і права», «Проблеми теорії держави і права», «Методологія юридичної науки»;

правотворчості – при формуванні основних напрямів правової політики України та правового реформування;

юридичній практиці – при використанні конструкцій галузевих моделей українського права, усуненні прогалин у національному законодавстві.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження було обговорено на засіданнях кафедри загальнотеоретичної юриспруденції Національного університету «Одеська юридична академія».

Результати дослідження доповідалися на: Міжнародній науково-практичній конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції» (м. Одеса, 20 травня 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» (м. Херсон, 3 - 4 червня 2016 р.), Науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні міждисциплінарні дослідження: правова урбаністика» (м. Одеса, 26 грудня 2016 р.), XX Ювілейній міжнародній звітній конференції юних юристів, студентів, аспірантів і молодих вчених, присвяченій 20-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 170-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 12 травня 2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження відображено у 9 публікаціях, у т.ч. 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 1 публікація – у зарубіжному періодичному науковому виданні, 4 тезах до наукових конференцій.

Структура дисертації обумовлена проблематикою дослідження, її метою, завданнями, а також теоретико-методологічними засадами. Структура дослідження складається із вступу, списку умовних скорочень, 3 розділів, що містять 9 підрозділів, висновків і списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 188 сторінок, із них основного тексту 170 сторінок, список використаних джерел містить 207 найменувань і розміщений на 18 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність і ступінь дослідження теми, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, темами, визначено мету, задачі, об'єкт і предмет дисертаційно годослідження, охарактеризовано його методологічну основу, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, містяться відомості про апробацію та публікацію результатів дослідження, його структуру та обсяг.

Розділ 1 «Різновиди галузевих моделей системи Українського права» містить 3 підрозділи і присвячений методологічним та загальнотеоретичним проблемам розуміння галузевого поділу системи права.

У *підрозділі 1.1. «Концепт «системи права» у класичній та посткласичній юриспруденції»* висвітлено особливості методологічного апарату дослідження системи права у класичній та посткласичній юриспруденції.

Наукова дискусія щодо системи українського права у вітчизняній загальнотеоретичній юриспруденції традиційно зводиться до його горизонтальної (галузевої) та вертикальної (елементної) структури. Показано, що визначення правової норми як базового елемента структури права, певна множина яких об'єднується в основні групи (інститути права, підгалузі права, галузі права, підсистеми або спільноти права), свідчить про використання так званого «вузького» підходу до розуміння вертикальної будови системи сучасного права як лінійного явища. Зазначено, що до теперішнього часу у вітчизняній юридичній науці є відсутньою узгоджена концепція щодо критеріїв розподілу системи права на галузі. Усі спроби вчених щодо пошуку критеріїв відмежування однієї галузі права від іншої можна умовно звести до трьох основних підходів: моністичного (за предметом правового регулювання суспільних відносин), дуалістичного (за предметом та методом правового регулювання) та плюралістичного (предмет, метод та «правовий режим»).

У *підрозділі 1.2. «Система права в нетрадиційній парадигмі сучасного праворозуміння»* розглянуто особливості становлення у вітчизняній юриспруденції нової парадигми ціннісно-нормативного праворозуміння та вивчення права як нелінійного явища.

Останні десятиліття у методології науки ознаменувалися виникненням та набуттям популярності концепту «нелінійності», який став таким самим фундаментальним, як і поняття «матерія» чи «еволюція». Тепер світ уявляється як щось пульсуюче, що має свої «ритми життя», що зазнав впливу періодичних нелінійних коливань на всіх рівнях його ієрархічної організації. Зазначено, що при подальшому дослідженні нелінійних систем та можливості їх переходу від порядку до хаосу і навпаки, наукове товариство дійшло висновку, що складні динамічні системи мають здатність до самоорганізації. Показано, що істотні зміни у суспільних

відносинах, у цілях і завданнях правового регулювання супроводжуються відповідними коректуваннями та істотним перетвореннями галузевої структури системи права через появу нових правових галузей та інститутів, зникнення або зміну існуючих тощо. Зроблено висновок щодо здатності сучасної системи права до самоорганізації як нелінійного середовища. Такий підхід відображує фундаментальну для постмодерну установку на презумпцію руйнування традиційних уявлень про систему права та його галузеву структуру як щось ідеальне, стабільне або майже незмінне, ієрархічне та централізоване.

У підрозділі 1.3. «Моделювання нормосфери права як прояв креативності сучасної юриспруденції» розглянуто передумови «юридизації» нових підходів, принципів і методів, розроблених у рамках методології інших наук, та генезис моделювання правових явищ у вітчизняній юриспруденції.

Потреби комплексного дослідження соціальних процесів та явищ епохи постмодерну припускають подальшу інтеграцію та диференціацію наукового знання по лінії дослідження суміжних наукових проблем. Юридизація методології припускає адаптацію неюридичних методів і дисциплін, перетворення їх відповідно до особливостей правової реальності для побудови нових юридичних наукових знань. Зазначено, що в теорії моделювання під моделлю розуміють штучно створену ідеальну або матеріальну систему, яка відтворює об'єкт дослідження і здатна замінити його таким чином, що її дослідження сприяє отриманню нової інформації про об'єкт дослідження. Запропоновано змоделювати наявні у вітчизняній юриспруденції класичні підходи до побудови галузевої системи українського права в рамках неонормативістської концепції праворозуміння у вигляді трьох основних моделей: 1) лінійна модель; 2) пірамідальна модель; 3) центрована модель. Наголошено, що при розгляді права як нелінійного явища в рамках ціннісно-нормативного праворозуміння галузева система права моделюється у вигляді різноманітного середовища з іманентним креативним потенціалом самоорганізації.

Розділ 2 «Галузі у класичних моделях системи українського права» містить 3 підрозділи і присвячений методологічним та загальнотеоретичним проблемам моделювання галузевої системи права як лінійного явища.

У підрозділі 2.1. «Галузі в лінійній моделі системи українського права» висвітлено особливості становлення та розвитку галузевої системи права в його лінійному вимірі.

У точних науках до лінійних систем належать такі системи, властивості та характеристики яких зберігаються при зміні стану самої системи. Дослідження лінійних систем є істотно простішим, за нелінійні, оскільки згідно з принципом суперпозиції реакція лінійної системи на будь-яку комбінацію зовнішніх впливів дорівнює сумі реакцій на кожне із цих впливів, узяті окремо. Спрощення системи, яке призводить її до

лінійної системи, називають лінеаризацією (з лат. linearis – лінійний). Підкреслено, що лінійна модель галузевої системи сучасного права є найбільш поширеною у науковій літературі із загальної теорії права та полягає у поглядах на галузеву систему права як на єдиний процес поступального розвитку, що передбачає існування взаємопов'язаних стадій диференціації та інтеграції галузей права. Показано, що при такій моделі галузі права прийнято розглядати лінійно одна за одною. Зазначено, що моделювання галузевої системи українського права у вигляді лінійної системи дозволяє як розгорнути варіанти еволюції та розвитку окремих галузей чи інститутів права у майбутньому, так і побудувати сценарії найближчого майбутнього усієї національної системи права України. Наголошено, що лінійна модель української системи галузей права є прикладом «горизонтальної» наукової платформи, яка не визнає ієрархічного, субординаційного, супідрядного співвідношення (підпорядкованості) галузей права між собою.

У *підрозділі 2.2. «Галузі у пірамідальній моделі системи українського права»* розглянуто особливості моделювання галузевої системи права у вигляді піраміди для відображення ієрархічної (субординаційної) взаємодії галузей права («вертикальна» наукова платформа).

Пропозиції побудови системи галузей права за ієрархічним принципом як піраміди беруть свій початок із радянського періоду розвитку вітчизняної юриспруденції. Практично без застережень в основі такої «ідеальної» моделі системи права вчені того періоду бачили конституційне (державне) право як фундаментальну галузь права, на базі якої розташовувалися кримінальне, цивільне, адміністративне та трудове право як основні (первинні) галузі. Вище них та на їх основі можна було розташувати уже вторинні галузі права (наприклад, процесуальні та інші профільні галузі права) як похідні від первинних. Показано, що з кожним періодом якісних змін у системі права, спричинених виникненням нових правовідносин у суспільстві, зовнішній вигляд галузевої системи права у формі піраміди залишався незмінним, лише збільшувалася її площа, оскільки в середині фігури необхідно було знайти місце для тих галузей права, які сформувалися та були визнані на науковому рівні. Доведено, що такий «геометричний» підхід до розуміння моделі галузевої системи права зберігся й до теперішнього часу та є доволі поширеним серед вітчизняних науковців, хоча самі вчені доволі рідко вдаються до безпосереднього правового моделювання структурного образу цієї системи як піраміди чи трикутника. Наголошено, що аналіз наукових розробок пірамідальної моделі галузевої системи права був би неповним без згадки про концепцію «чистого вчення про право» Г. Кельзена як «вчення про піраміду незалежних від суцього норм», у вершині якої знаходиться «основна норма» – конституційна норма.

У *підрозділі 2.3. Галузі у центрованій моделі системи українського права»* розглянуто особливості моделювання галузевої нормосфери права,

для якої є характерним центрування навколо галузі конституційного (державного) права як фундаментальної галузі права.

Визнаючи за конституційним правом провідне місце у правовій системі, ряд вчених все ж таки не розглядають його як вершину піраміди, у вигляді якої групуються інші галузі права. На їх думку, конституційне право є не «вершиною» системи сучасного права, а її центром, навколо якого розташовано інші галузі права. Оскільки конституційні норми володіють найбільшим ступенем узагальненості та виконують установчу, регулятивну та охоронну функцію, саме тому вони групують навколо себе норми інших галузей права, які конкретизують та охороняють найважливіші правила поведінки, виражені саме у конституційних нормах. У цьому разі іде мова вже про зовсім іншу класичну модель галузевої системи права – центровану модель. Досліджено, що в рамках такої моделі усі зв'язків між окремими елементами системи розглядаються у контексті параметрів особливого елементу – центру. При цьому центр системи є не тільки елементом системи, але й зв'язком між усіма іншими елементами; відсутність центру в таких системах призводить до розпаду системи. Показано, що С.С. Алексєєв в одній із своїх останніх праць зображав галузеву систему права уже у вигляді такої геометричної фігури як круг, ядром якого є три основні матеріальні галузі права (адміністративне, кримінальне, цивільне галузі права) із центром – конституційним правом. Основні процесуальні галузі права (адміністративно-процесуальне, кримінально-процесуальне та цивільно-процесуальне право) розміщувалися над відповідними матеріальними галузями, що створювало новий рівень (шар) в архітектоніці кругової моделі системи права; наступні шари такої системи права формувалися за рахунок появи спеціальних та комплексних галузей права. Наголошено, що поняття центру як деякого організуючого начала є характерним для структуралістських поглядів, а сам принцип центрації в юриспруденції приводить до нормоцентризму, який возвеличує нормативну складову права над усіма іншими його компонентами.

Розділ 3 «Галузі в різній моделі системи українського права» містить 3 підрозділи і присвячений розглядові сучасного українського права як нелінійного явища та моделювання його галузевої будови у вигляді різими.

У *підрозділі 3.1. «Юридизація поняття «різими» в архітектоніку права»* висвітлено передумови та особливості використання поняття різими для зображення моделі галузевої системи сучасного права.

Основою постмодернізму є критика конститутивної основи модерна, яка торкається культурної складової сучасного суспільства, визнає структурованість та розумність світу, розглядає раціоналізм наукового мислення як єдину можливість істинним шляхом описати існуюче. Посткласична юриспруденція дає можливість по-новому поглянути на догму права, яка втрачає свою стійкість, стає рухливою, плинною,

створюючи тим самим нове буття та грані права. Власне у дусі постмодерну та в рамках ціннісно-нормативного праворозуміння Ю.М. Оборотовим і запропоновано зовсім інший підхід до трактування правової реальності як різомного середовища. Досліджено, що саме поняття «різоми» було запозичено із ботаніки та перейшло у сучасну науку завдяки однойменній праці двох постмодерністів Ж. Делезу та Ф. Гваттарі. Наголошено, що під цим поняттям розуміється фіксація принципово поструктурного та нелінійного способу організації цілісності, що залишає відкритою можливість для іманентної автохтонної рухливості і, відповідно, реалізації її внутрішнього креативного потенціалу самоорганізації. Зазначено, що різом – це не хаос, але і не жорстка кристалоподібна структура; такий перехідний стан між хаосом і структурою найбільш адекватно уявляється неklasичним лабіринтом-різомою як центральним елементом системи понять філософського світорозуміння Х.Л. Борхеса. У. Еко у романі «Ім'я рози» також зобразив різомний прообраз лабіринту, що поєднує у своїй архітектоніці аструктурні, неієрархічні принципи організації внутрішнього простору; принцип побудови такого лабіринту залишається за межами розуміння тих, хто в ньому знаходиться.

У *підрозділі 3.2. «Загальна характеристика різомної моделі системи права»* розглянуто різомну модель галузевої системи права, яка протистойть лінійній організації правового простору.

Різома містить хаос і не визнає його досягнень у процесі створення правової матерії. Нелінійний розвиток означає можливість виникнення як упорядкованих, так і хаотичних режимів руху, які не є перехідними, прикордонними станами, що виникають після біфуркацій перед встановленням упорядкованих станів, а, навпаки, повноцінними, довгоживучими, типовими станами, які часто визначають розвиток системи протягом дуже довгого часу і переважаючими у порівнянні з упорядкованими станами. Термін «нелінійність» є фундаментальним поняттям синергетики правосвідомості як відносно нового напрямку досліджень природи права у сучасній загальнотеоретичній юриспруденції. Досліджено, що кожному різомному явищу характерними є такі принципи (ознаки): 1) поєднання (зв'язку); 2) неоднорідності (гетерогенності); 3) множинності; 4) незначущого розриву; 5) картографії; 6) декалькоманії; ці принципи побудови різоми можуть бути застосованими до образу галузевої системи українського права для виявлення її внутрішньої іманентної автохтонної рухливості. Зазначено, що при різомній моделі системи права важко побачити яку-небудь «системність» у хаотичному розгалуженні галузей права, які не лише не мають чітко вираженого головного кореня (стриження), але й подекуди переплітаються між собою (до того ж і не один раз), відщеплюються один від одного та розвиваються з новою силою.

У *підрозділі 3.3. «Комплексні галузі права у різомній нормосфері права»* розглянуто процес виникнення та становлення нових галузей українського права при моделюванні системи права як різомного явища.

На відміну від стрижневої кореневої системи із добре вираженим головним коренем, при мичкуватій кореневій системі у рослин головний корінь росте недовго і стає непомітним серед безлічі додаткових коренів, які відростають пучком від підземної частини стебла. За цим же принципом у процесі розвитку сучасного українського права та появи значної кількості нових самостійних галузей права, його основні галузі, які на перших порах були чи не єдиними компонентами системи права, поступово втрачали свій привілейований статус, хоч і залишилися первинними у темпоральному контексті стосовно інших галузей права. Враховуючи обсяги зростання нормативного матеріалу для нових галузей вітчизняного права, основні галузі права уже важко розглядати серед інших «галузей-корінців». Показано, що система сучасного права, не будучи центрованою системою, все ж таки має певну кореневу основу (конституційне право), від якої (ніби від підземної частини стебла) беруть свій початок більшість галузей права. Наголошено, що, визнаючи за галуззю конституційного права роль кореневої основи системи сучасного права, а також часову першість за основними (трьома матеріальними та трьома процесуальними) галузями права, інші «галузі-корінці» права, незалежно від місця їх відпочкування, уже будуть характеризуватися комплексними утвореннями. Відмова від виокремлення інших видів галузей права одразу ж дозволяє зняти дискусії щодо того, чи є та чи інша галузь спеціальною, профільною, вторинною, похідною чи якою-небудь іншою, а зосередити увагу на такій її ознаці як «комплексність». Зроблено висновки, що проблема визначення сутності та місця комплексних галузей права в системі національного права залишається актуальною для сучасної юридичної науки. Використання різноманітної парадигми при подальшому дослідженні системи вітчизняного права дозволить не лише раз і назавжди зняти з наукового дискурсу питання про наявність чи відсутність комплексних галузей права, але й по-новому глянути на концептуальні засади побудови та функціонування системи права України в її нелінійній організації.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** сформовано новий підхід до галузевого поділу системи права як нелінійного (різноманітного) явища, а саме:

1. Усі спроби вчених щодо пошуку критеріїв відмежування однієї галузі права від іншої можна умовно звести до трьох основних підходів: моністичного (предметного), дуалістичного (традиційного) та плюралістичного. В основі першого підходу до розподілу системи права на галузі, виробленого у першій радянській науковій дискусії із цієї проблематики протягом 1938–1940 рр., лежить такий критерій, як «предмет правового регулювання», тобто – конкретні суспільні відносини. У дуалістичному підході до виокремлення галузей у системі

права покладено уже два окремих критерії – предмет та метод правового регулювання, використання яких було запропоновано під час другої радянської дискусії з проблем системи права у 1956–1958 рр. та визнано «традиційними критеріями» у рамках третьої дискусії щодо системи права (1982). Плюралістичний підхід до галузевого поділу системи права є найбільш сучасним, має різні варіації та ґрунтується на необхідності пошуку, крім традиційних, ще й додаткових критеріїв виокремлення самостійних галузей права (як правило, «правовий режим» галузі).

2. В епоху постмодерну, сучасна українська юриспруденція знаходиться у процесі становлення нової парадигми праворозуміння – ціннісно-нормативного. Розгляд галузевого поділу українського права в рамках постулату правової цілісності дає можливість відійти від використання такої категорії як «галузева система права», що акцентує увагу саме на внутрішній будові (структурі) права, на користь іншого поняття – «галузева цілісність права», що підкреслює не лише наявність взаємозв'язку та взаємодії між існуючими галузями права, але й характеризує внутрішню єдність об'єкта, його відносну автономність, незалежність від навколишнього середовища. При цьому, цілісним може бути навіть якесь невпорядковане, хаотичне явище, що цілком відповідає результатам наукових досліджень епохи постмодерну.

3. Потреби комплексного дослідження соціальних процесів та явищ в епоху постмодерну припускають подальшу інтеграцію та диференціацію наукового знання по лінії дослідження суміжних наукових проблем. У зв'язку із цим в орбіту методології правової науки входить набір нових підходів, принципів і методів, розроблених у рамках методології інших наук. Використовуючи метод моделювання загальнотеоретичних правових явищ, запропоновані у вітчизняній юриспруденції класичні підходи до побудови галузевої системи сучасного українського права можна зобразити у вигляді трьох основних моделей: 1) лінійна модель; 2) пірамідальна модель; 3) центрована модель. Вищезазначені класичні підходи до побудови моделі галузевої системи права є прийнятними у рамках неонормативістської концепції праворозуміння.

4. Криза класичного системного підходу збіглася з виникненням у науковеденні посткласичної парадигми, яка досить радикально трансформує пануючу картину світу як нелінійний спосіб організації цілісності. При розгляді права як нелінійного явища у рамках ціннісно-нормативного праворозуміння галузева система права моделюється у вигляді різноманітного середовища з іманентним креативним потенціалом самоорганізації. Різوما як нелінійний тип існування права дозволяє розкрити різноманіття ракурсів цілісності права. Так, зокрема, система права виявляється різноманітною сферою, в якій не тільки тимчасово зберігаються, постійно змінюються чи раптово зникають правові норми, інститути права та цілі галузі права, але й періодично з'являються все нові прояви правового регулювання, які швидко консоліднуються у нові «комплексні» галузі права.

5. У точних науках, до лінійних систем належать такі системи, властивості та характеристики яких зберігаються при зміні стану самої системи. Ознака лінійності (разом із такими іншими ознаками як односпрямованість, необоротність, казуальність та ієрархічність) характеризує спосіб буття речей у період класичних світоглядних епох. Лінійна парадигма в юриспруденції передбачає, що у ході еволюції суспільства його норми права об'єднуються в інститути права – сукупність норм, що регулюють близькі, подібні суспільні відносини, а інститути, у свою чергу, групуються у галузі права, а останні – у спільноти права. Моделювання галузевої системи українського права у вигляді лінійної системи дозволяє розгорнути варіанти еволюції та розвитку як їх окремих складових частин (наприклад, сформувати уявлення про те, якого виду набуде конкретна галузь чи інститут права у майбутньому), так і побудувати сценарії найближчого майбутнього усієї національної системи права України. Саме презюмування лінійного розвитку системи права дозволяє стверджувати про можливість точного прогнозування траєкторії її розвитку.

6. Лінійна модель галузевої системи сучасного права є найбільш поширеною у науковій літературі із загальної теорії права та полягає у поглядах на галузеву систему права як на єдиний процес поступального розвитку, що передбачає існування взаємопов'язаних стадій диференціації та інтеграції галузей права. Основними ознаками такої системи права є: 1) об'єктивна зумовленість; 2) органічна цілісність, єдність і взаємозв'язок правових норм, а не їх випадковий набір; 3) структурна різноманітність; 4) поєднання динаміки і стабільності; 5) інтегративний характер правових норм, що утворюють систему права. У цій системі галузі права прийнято розглядати лінійно одна за одною.

7. Галузі правових норм можуть перебувати не тільки в одноплосинному порядку, але і в ієрархічній, субординаційній взаємодії. Така взаємодія має найкращий прояв при моделюванні системи українського права у вигляді піраміди. Практично без застережень в основі такої «ідеальної» моделі системи права вчені радянського періоду бачили конституційне (державне) право як фундаментальну галузь права, на базі якої розташовувалися кримінальне, цивільне, адміністративне та трудове право як основні (первинні) галузі. Вище них та на їх основі можна було розташувати уже вторинні галузі права (наприклад, процесуальні та інші профільні галузі права) як похідні від первинних. Такий «геометричний підхід» до розуміння моделі системи права зберігся й до теперішнього часу та є доволі поширеним серед вітчизняних науковців.

8. Пірамідальна модель галузевої системи права не є неоспорюваною у наукових колах. Визнаючи за конституційним правом провідне місце у правовій системі, ряд вчених все ж таки не розглядають його як вершину піраміди, у вигляді якої групуються інші галузі права. На їх думку, конституційне право є не «вершиною» системи сучасного права, а її

центром, навколо якого розташовано інші галузі права. Так, конституційні норми володіють найбільшим ступенем узагальненості та виконують установчу, регулятивну та охоронну функцію; норми ж інших галузей права конкретизують та охороняють найважливіші правила поведінки, яких виражено саме у конституційних нормах. Саме тому вони групують навколо цих норм, які становлять невід'ємну частину конституційного права. У цьому разі йде мова вже про зовсім іншу класичну модель галузевої системи права – центровану модель. С.С. Алексєєв, при розгляді системи сучасного права в одній із своїх останніх праць, продовжував ідеалізувати систему права, моделюючи її уже у вигляді іншої геометричної фігури – круга, ядром якого є три основні матеріальні галузі права (адміністративне, кримінальне, цивільне галузі права) із центром – конституційним правом. Саме тому цю модель системи права можна вважати центрованою. Основні процесуальні галузі права (адміністративно-процесуальне, кримінально-процесуальне та цивільно-процесуальне право), за логікою науковця, можна розмістити над відповідними матеріальними галузями, що створить новий рівень (шар) в архітектоніці кругової моделі системи права. Наступні шари кругової системи права формувалися за рахунок появи спеціальних та комплексних галузей права.

9. Посткласична юриспруденція дає можливість по-новому подивитися на традиційні, що здаються непорушними, положення системи права, при цьому не заперечуючи необхідності збереження цього концепту або юридичної конструкції. Власне у дусі постмодерну та рамках такого ціннісно-нормативного праворозуміння Ю.М. Оборотовим і пропонується зовсім інший підхід до трактування правової реальності та розуміння моделі системи сучасного права, а саме – розгляд правової реальності як різноманітного середовища, що володіє іманентним креативним потенціалом самоорганізації. На думку вченого, розгляд права як цілісності є перспективним з використанням для такого його розгляду поняття різомі, яке якраз фіксує позаструктурний і нелінійний спосіб організації цілісності. Саме бажання науковця у нових характеристиках осмислити існування сучасного правового простору приводить до формування та використання таких понять, яких нині ще не вписано в категоріальний апарат юриспруденції.

10. Термін «різома» було запозичено із ботаніки, і він перейшов у сучасну науку завдяки однойменній невеликій праці «Різома» (1976) двох відомих постмодерністів Жіль Делезу та Фелікса Гваттарі. Розроблена у другому томі головної спільної праці цих двох французьких філософів «Капіталізм і шизофренія», що вийшов під назвою «Тисяча поверхонь» (1980), ця категорія набула значного поширення і стала однією з найважливіших у постструктуралізмі. Конституювання поняття «різоми» на заміну традиційній категорії «структура» якраз і знаменувало радикальну відмову від характерних для класичної метафізики презумпцій (серед яких знаходиться і константна гештальтна організація буття) при переході

суспільства від культури модерну до культури постмодерну. У біології під різомою розуміють особливий спосіб життєдіяльності багатолітніх трав'янистих рослин, коріння яких під землею постійно та безсистемно розгалужується на багато нових частин і такі розгалуження переплітаються між собою. Щоб краще зрозуміти саме явище «різому», слід спершу уявити кореневу систему рослин. Наприклад, порівняти викопані з коренями такі однодольні і дводольні рослини як пшеницю і кульбабу. Кульбаба має добре помітний головний корінь, який розвивається із зародкового корінця. Від головного кореня відходять невеликі бічні корені. Головний корінь схожий на стрижень. Тому у рослин із добре розвинутим головним коренем кореневу систему називають стрижневою. У пшениці багато коренів і майже всі вони однакової довжини та товщини і ростуть пучком. Ці корені відростають від стебла, їх називають додатковими. Головний корінь серед додаткових коренів пшениці нічим не виокремлюється. Якщо головний корінь не розвивається або не відрізняється від численних додаткових коренів, кореневу систему називають мичкуватою. Коли розвивається мичкувата коренева система, головний корінь росте недовго та стає непомітним серед безлічі додаткових коренів, які відростають пучком від підземної частини стебла. Власне останній (мичкуватий) вид кореневої системи може розглядатися як «різома». Основна особливість такої системи корінців полягає у тому, що навіть до абатованої (знищеної) частини мичкуватого кореня все одно прищеплюється та знаходить свій розвиток незвичайна кількість вторинних (допоміжних) коренів.

11. Кожному різомному явищу характерними є такі принципи (ознаки): 1) поєднання (зв'язку); 2) неоднорідності (гетерогенності); 3) множинності; 4) незначущого розриву; 5) картографії; 6) декалькоманії. Саме вказані шість принципів побудови різому, запропоновані французькими філософами, можуть бути застосовані до образу галузевої системи українського права для виявлення її внутрішньої іманентної автохтонної рухливості. Іншими словами, галузева система національного права України являє собою постмодерністський лабіринт, по якому блукає сучасний вітчизняний правник, архітектоніка якого (лабіринту) обумовлена різоморфними принципами його побудови. При різомній моделі системи права важко побачити яку-небудь «системність» у хаотичному розгалуженні галузей права, які не лише не мають чітко вираженого головного кореня (стрижня), але й подекуди переплітаються між собою (до того ж і не один раз), відщеплюються один від одного та розвиваються з новою силою. При моделюванні правової реальності як різомного середовища сучасна система українського права аж ніяк не може розглядатися як система центрована, в якій усі зв'язки між окремими елементами розглядаються у контексті параметрів особливого елемента – центру (при цьому центр системи є не тільки елементом системи, але й зв'язком між усіма іншими елементами; відсутність центру у таких системах приводить до розпаду системи).

12. Усунути наявні прогалини у розумінні сутності та змісту комплексних галузей українського права можна у разі моделювання галузевої системи права у вигляді різоми. Ознака «комплексності» стосовно галузі права у рамках різомної моделі системи права свідчить не про перехідний стан відповідного інституту чи підгалузі права на шляху їх формування як галузі права, а виражає складність (багатоаспектність) галузевого правового режиму такої галузі у порівнянні з правовими режимами основних галузей права. Головною рисою комплексних галузей права є входження до предмета їх регулювання кола суспільних відносин, що виокремилися із різних основних галузей права, проте мають свою специфіку, що зумовлює їх автономність. При цьому комплексна галузь права не є ані «надгалуззю», ані «супергалуззю», оскільки на будь-якому етапові свого розвитку може розгалуздитися на декілька нових галузей права, частково переплестися з іншою або повністю приєднатися до неї, чи взагалі припинити свій розвиток. Переплетіння галузей права між собою є не чим іншим як процесом використання одних і тих же інститутів права різними галузями. Беручи за основу різомну модель системи права комплексною галуззю права є сукупністю правових норм та принципів, регулюючих як публічно-правові, так і приватноправові відносини, які неможливо регламентувати однією із профільних (базових) галузей права. Комплексними галузями права можуть вважатися ті галузі права, які органічно поєднують у собі публічні та приватні інститути, що мають спочатку різні предмети правового регулювання, однак – спільну мету та методи правового регулювання (тобто однорідні функціональні характеристики). У точках дотику різних галузей права також відбувається процес утворення «міжгалузових» інститутів права, які формуються за рахунок нормативної складової декількох галузей права. Ознаки комплексності у правовому регулюванні мають також матеріально-правові галузі права, які всередині своєї структури містять процесуально-процедурні інститути. У рамках різомної моделі системи права поява нової процесуальної галузі також пояснюється як відчеплення окремого корінця від відповідної матеріальної «галузі-кореня» та досягненням такого корінця розміру інших «галузей-коренів».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Хряпченко В.П. Від критеріїв поділу системи права на галузі до комплексних галузей права. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 55. С. 307–317.
2. Хряпченко В.П. Генезис наукових розробок комплексних галузей права. *Митна справа*. 2015. № 5(2). С. 28–37.

3. Хряпченко В.П. Розуміння комплексних галузей українського права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2016. Вип. 36. Т.1. С. 27–32.

4. Хряпченко В.П. Різноманітність галузей права як прояв креативності в сучасній юриспруденції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2016. Вип. 20. С. 12–16.

Публікації в іноземних наукових періодичних виданнях:

5. Khriapchenko V. The Rhizome Model of the System of Law as the Manifestation of Creativity in the Contemporary Jurisprudence. *European Political and Law Discourse*. 2016. Vol. 3. Iss.3. P. 61–67.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

6. Хряпченко В.П. Комплексні галузі права в різноманітній моделі системи права. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 20 трав. 2016 р.) : у 2 т. Т. 1. Одеса : Юрид. л-ра, 2016. С. 82–85.

7. Хряпченко В.П. Моделі системи права в сучасній юриспруденції. *Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 3 - 4 черв. 2016 р.). Херсон : Гельветика, 2016. С. 29–33.

8. Хряпченко В.П. Моделювання галузевої цілісності українського права. *Сучасні міждисциплінарні дослідження: Правова урбаністика* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 26 груд. 2016 р.). С. 75–80. URL: http://onua.edu.ua/downloads/nauka/2016_12_26-konf-tgvp.pdf.

9. Хряпченко В.П. Концепт галузевої цілісності права в сучасній юриспруденції : матеріали XX Ювілейної міжнар. звіт. конфер. юних юристів, студ., аспір. і молод. вчених, присвяченій 20-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 170-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 12 трав. 2017 р.). Одеса : Фенікс, 2017. С. 63–65.

АНОТАЦІЯ

Хряпченко В.П. Галузі в системі українського права: правове моделювання. – Кваліфікаційна наукова праця на основі рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень (081 – Право). – Національний університет «Одеська юридична академія», Міністерство освіти і науки України, Одеса, 2018.

Дисертацію присвячено побудові загальнотеоретичних юридичних моделей системи права як лінійного явища, притаманних науковому розумінню в епоху класичної та посткласичної юриспруденції, та побудові

різномної моделі галузевої системи права в нетрадиційній парадигмі сучасного розуміння права як нелінійного явища.

Запропоновано змоделювати наявні у вітчизняній юриспруденції класичні підходи до побудови галузевої системи українського права у рамках неонормативістської концепції праворозуміння у вигляді трьох основних моделей: 1) лінійна модель; 2) пірамідальна модель; 3) центрована модель. При розгляді права як нелінійного явища у рамках ціннісно-нормативного праворозуміння епохи постмодерну, галузеву систему права запропоновано моделювати у вигляді різомного середовища.

Визначено, що під поняттям «різومي» розуміється фіксація принципово постструктурного та нелінійного способу організації цілісності, що залишає відкритою можливість для іманентної автохтонної рухливості та реалізації її внутрішнього креативного потенціалу самоорганізації.

Охарактеризовано різомну модель галузевої системи сучасного українського права як несистемне (хаотичне) розгалуження галузей права у вигляді кореневища, в якому галузі-«корінці» права переплітаються між собою (в цих місцях уворюються комплексні інститути права), об'єднуються між собою (формуються комплексні галузі права), відщеплюються один від одного (з'являються нові галузі права), відмирають чи розвиваються з новою силою.

Запропоновано розглядати конституційне право як кореневу основу такої різомної моделі галузевої системи сучасного українського права, від якої беруть свій початок більшість галузей-«корінців» права (так звані «основні», «первинні» галузі права).

Ключові слова: система українського права, галузь права, правове моделювання, лінійна модель системи права, пірамідальна модель системи права, центрована модель системи права, різомна модель системи права.

SUMMARY

Khriapchenko V.P. Branches in the system of Ukrainian law: legal modelling. – Qualifying scientific work on the basis of manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of Sciences (Doctor of Philosophy) in specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law; the history of political and legal studies (081 – Law). – National University «Odessa Law Academy», 2018.

The dissertation is devoted to the construction of the general theoretical legal models of the system of law as a linear phenomenon inherent in scientific understanding in the era of classical and postclassical jurisprudence, and the construction of a rhizome model of the branch system of law in the non-traditional paradigm of modern understanding of law as a nonlinear phenomenon.

The scientific debate about the system of Ukrainian domestic jurisprudence in general theoretical law traditionally comes to its horizontal (sectoral) and

vertical (cell) structure. To date, domestic legal science does not have a coherent concept regarding the criteria for the distribution of the system of law.

Legalization of the methodology involves the adaptation of non-legal methods and disciplines, transforming them in accordance with the peculiarities of legal reality for the construction of new legal scientific knowledge. In the theory of modelling the model is an artificially created ideal or material system, which reproduces the object of research and is able to replace it in such a way that its research promotes the receipt of new information about the object of research.

Available in domestic jurisprudence classical approaches to building a sectoral system of Ukrainian law within the framework of the neo-normativist concept of legal thinking can be modeled in the form of three basic models: 1) linear model; 2) pyramidal model; 3) centered model. In considering the law as a non-linear phenomenon within the framework of value-normative legal thinking, the branch system of law is modeled in the form of a mixed environment with the inherent creative potential of self-organization.

The basis of postmodernism is criticism of the constitutional basis of the modern, which touches the cultural component of modern society, recognizes the structuring and reasonableness of the world, considers the rationalism of scientific thinking as the only opportunity to truly describe the existing one. Post-classical jurisprudence gives an opportunity to take a new look at the dogma of law, which loses its stability, becomes volatile, fluid, thus creating a new being and the facet of law.

The very concept of «Rhizome» was borrowed from botany and transformed into modern science thanks to the same work of the same name «Risoma» (1976) by two well-known postmodernists, Zhill Deleuze and Felix Guattari. Under this notion, rhizome is the fixation of a fundamentally structured and non-linear way of organizing integrity, leaving an open possibility for immanent autochthonous mobility and, accordingly, implementing its internal creative potential of self-organization. Rhizome is not a chaos but a rigid crystalline structure; such a transitional state between chaos and structure is most adequately represented by a non-classical labyrinth-rhizome as the central element of the system of concepts of philosophical worldview.

In a rhizome model of the system of law it is difficult to see any «system» in the chaotic branching of branches of law, which do not have only a clearly pronounced root (horn), but sometimes also interwoven with each other (moreover, more than once), split one from one and develop with renewed vigor.

The system of modern law, while not being a centered system, nevertheless has a certain root foundation (constitutional law), from which (as if from the underground part of the stem) the majority of branches of law take their origin. Recognizing the branch of constitutional law as the root of the system of modern law, as well as the temporal primacy in the main (three material and three procedural) branches of law, other «branches-rights» rights, regardless of

the place of their release, will already be characterized by complex entities. The use of the rhizome paradigm in further study of the domestic law system will allow not only once and for all to remove from the scientific discourse the question of the presence or absence of complex branches of law, but also a new look at the conceptual foundations of the construction and functioning of the Ukrainian legal system in its non-linear organization.

Key words: system of Ukrainian law, branch of law, legal modelling, linear model of the system of law, pyramidal model of the system of law, centered model of the system of law, rhizome model of the system of law.

Підписано до друку 03.09.2018.
Формат 60×90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавництво ПП «Фенікс»
Свідоцтво ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел.: 7777-591.